

станом на 19 вересня 2007 р. // Офіційний вісник України. – 2007. - № 73, ст.2715.

4. Шпикуляк О. Г. Інституційні аспекти регулювання аграрного ринку/ О. Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2008. - № 5. – С. 114-121.

***Аннотація.** Рассматриваются проблемы формирования государственной регуляторной политики в аграрной сфере экономики Украины. Предлагается ее осуществлять на основе применения программно-целевых подходов, которые предусматривают формирование иерархии целей и определенную поэтапность их достижения.*

***Ключевые слова:** государственная регуляторная политика, принципы государственного регулирования сельского хозяйства, государственные целевые программы, цели аграрной политики и их иерархия.*

***Summary.** The problems of forming state regulatory policy in the agricultural sector economy of Ukraine are described. It is proposed to implement it on the basis of program-targeted approaches that involve the formation a hierarchy purposes and defined a phased their achievement.*

***Keywords:** state regulatory policy, state regulation principles in agriculture, the state targeted programs, objectives of agrarian policy and their hierarchy.*

УДК 338.439.5 (477)

Сегеда С.А.,
кандидат економічних наук, доцент
Вінницький національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АГРАРНО-ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ УКРАЇНИ

***Анотація.** У статті розкрито особливості розвитку аграрно-продовольчого ринку України. Виявлено вплив основних чинників на особливості розвитку аграрного ринку.*

***Ключові слова:** аграрно-продовольчий ринок, попит, пропозиція, ціна, рентабельність, виробництво, споживання, структура посівних площ.*

Постановка проблеми. Проблема забезпечення продовольчої безпеки України щороку набирає все більшої актуальності. Наявні диспропорції у виробництві аграрної продукції супроводжуються низькою її рентабельністю, зосередженням виробництва у господарствах населення, нерозвиненістю ринкової інфраструктури, низьким рівнем технічного забезпечення сільського господарства, порушенням балансів виробництва та споживання продуктів

харчування в більшості регіонів, суттєвим зростанням обсягів імпорту аграрно-продовольчої продукції. Зазначені чинники вимагають необхідної підтримки розвитку сільського господарства, здійснення його структурної оптимізації, підвищення ефективності та збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції.

В структурі аграрно-продовольчого ринку України провідне місце займає аграрний ринок (ринок аграрної продукції). Рівень розвитку даного ринку визначає рівень розвитку продовольчих ринків України, споживання населенням країни продуктів харчування, переробної і харчової промисловості, тощо. Тому дослідження проблеми розвитку аграрного ринку України на сучасному етапі є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню розвитку вітчизняного аграрно-продовольчого ринку присвячено значну кількість робіт. Вагомий внесок зробили В.І. Бойко, В.І. Власов, С.Л. Ганначенко, С.І.Дем'яненко, Ю.С. Коваленко, І.Г. Кириленко, Є.М. Кирилюк, М.Ю.Коденська, Т.М. Лозинська, П.М. Макаренко, Х.З. Махмудов, Л.В.Молдован, І.В. Охріменко, Г.П. Пасемко, Б.Й. Пасхавер, П.Т. Саблук, О.Г.Шпикуляк, О.М. Шпичак, О.В. Шубравська. Їх праці є ґрунтовними, проте постійна зміна зовнішньої та внутрішньої кон'юнктури на продовольчому ринку зумовлює зміни у формуванні та функціонуванні аграрного ринку. Це потребує постійного аналізу й науково-теоретичного обґрунтування. Важливість аграрно-продовольчого ринку для забезпечення потреб населення в продовольстві зумовлює постійну увагу до цього ринку, тенденцій і особливостей його розвитку на сучасному етапі.

Ціль роботи. Метою статті є виявлення основних чинників впливу на умови функціонування та особливості розвитку аграрно-продовольчого ринку України.

Виклад основного матеріалу. Економічний потенціал України є досить розвиненим, щоб самостійно забезпечити власне виробництво основних продуктів харчування для населення. В умовах постійного зростання світового

попиту на продовольство виникає сприятлива можливість не лише задовольняти потреби власного населення в основних продуктах харчування, але й експортувати певну частину зазначеної продукції. Проте ситуація, що склалася на аграрному ринку України, виявила стихійність і односторонність в його функціонуванні.

Як відомо в ринковій економіці пропозицію будь-якого товару визначає попит на нього. Відповідно в механізмі ринкової взаємодії економічних суб'єктів присутній постійний взаємозв'язок між ринковою ціною та кількістю пропонованого товару. Таким чином в умовах ринкових відносин визначальним чинником зміни обсягу виробництва (збільшення чи зменшення) продукції є рівень ціни. Більше того, певний рівень ціни, що забезпечує відшкодування витрат і необхідного прибутку, є визначальним критерієм доцільності виробництва певного виду продукції.

В Україні протягом 1990-2011 років пропозиція більшості видів сільськогосподарської продукції суттєво зменшилась (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка виробництва основних видів
сільськогосподарської продукції, тис. тонн**

Види продукції	Роки								
	1990	1995	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011
Зернові та зернобобові культури, всього	51009,0	33929,8	24459,0	38015,5	29294,9	53290,1	46028,3	39270,9	56746,8
Цукрові буряки	44264,5	29650,4	13198,8	15467,8	16977,7	13437,7	10067,5	13749,2	18740,5
Соняшник	2570,8	2859,9	3457,4	4706,1	4174,4	6526,2	6364,0	6771,5	8670,5
Картопля	16732,4	14729,4	19838,1	19462,4	19102,0	19545,4	19666,1	18704,8	24247,7
Овочі	6666,4	5879,8	5821,3	7295,0	6835,2	7965,1	8341,0	8122,4	9832,9
Плоди та ягоди	2901,7	1897,4	1452,6	1689,9	1469,6	1504,1	1618,1	1746,5	1896,3
М'ясо усіх видів	4357,8	2293,7	1662,8	1597,0	1911,7	1905,9	1917,4	2059,0	2143,8
Молоко	24508,3	17274,3	12657,9	13714,4	12262,1	11761,3	11609,6	11248,5	11086,0
Яйця, млн. шт.	16286,7	9403,5	8808,6	13045,9	14062,5	14956,5	15907,5	17052,3	18689,8

Джерело: дані Держкомстату України і власні розрахунки

Наведені в таблиці 1 дані засвідчують, що протягом досліджуваного періоду виробництво зернових і зернобобових культур збільшилось на 11,2% (1,1 рази), яєць – на 14,8% (1,1 рази), картоплі – на 44,9% (1,4 рази), овочів – на

47,5% (1,5 рази), соняшнику – на 237,3% (3,4 рази). Виробництво решти продукції значно зменшилось: цукрових буряків на 57,7% (2,4 рази), молока – на 54,8% (2,2 рази), м'яса всіх видів – на 50,8% (2 рази), плодів і ягід – на 34,6% (1,5 рази).

Таким чином, аналіз даних таблиці 1 показав, що в Україні спостерігається зменшення виробництва більшості видів сільськогосподарської продукції. Дана тенденція значною мірою обумовлена невисокою прибутковістю виробництва сільськогосподарської продукції, а в галузі тваринництва – її збитковістю (табл. 2). Дані таблиці показують, що виробництво продукції тваринництва з 1995 року є збитковим. В 2011 році рівень збитковості виробництва овець та кіз на м'ясо склав 39,6%, ВРХ на м'ясо – 24,8%, птиці на м'ясо – 16,8%, свиней на м'ясо – 3,7%. Рентабельним залишається виробництво молока (18,5% в 2011 році) і яйця курячі (38,8% у тому ж році).

Таблиця 2

Рентабельність (збитковість) виробництва основних видів сільськогосподарської продукції в Україні, %

Види продукції	Роки								
	1990	1995	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011
Зернові і зернобобові	275,1	85,6	64,8	3,1	28,7	16,4	7,3	13,9	26,1
Соняшник	236,5	170,9	52,2	24,3	75,9	18,4	41,4	64,7	57,0
Цукрові буряки	29,5	31,2	6,1	4,8	-11,1	7,1	37,0	16,7	36,5
Овочі	27,6	12,8	-1,7	16,1	14,1	11,1	19,1	23,5	9,9
Картопля	27,2	34,3	14,0	17,8	24,7	7,9	12,9	62,1	17,7
Плоди	83,8	20,3	-1,1	12,7	8,5	13,9	16,2	14,9	17,9
Виноград	71,7	74,0	62,7	31,7	33,2	58,8	92,1	91,6	57,1
Молоко	32,2	-23,2	-6,0	12,2	13,8	4,1	1,4	17,9	18,5
Велика рогата худоба на м'ясо	20,6	-19,8	-42,3	-25,0	-41,0	-24,1	-32,9	-35,9	-24,8
Свині на м'ясо	20,7	-16,7	-44,3	14,9	-27,6	0,3	12,1	-7,8	-3,7
Вівці та кози на м'ясо	2,3	-31,9	-46,4	-32,1	-46,4	-38,6	-31,8	-29,5	-39,6
Птиця на м'ясо	17,0	-18,4	-33,2	24,9	-19,0	-11,3	-22,5	-4,4	-16,8
Яйця курячі	27,3	36,5	10,6	23,5	9,1	13,0	13,1	18,6	38,8

Джерело: дані Держкомстату України і власні розрахунки

Наведені в таблиці 3 дані свідчать, що протягом 2000-2011 років, незважаючи на постійне збільшення витрат, виробництво продукції рослинництва вдалось зберегти рентабельним. Протягом досліджуваного

періоду найвищу прибутковість мають соняшник (57,0%), виноград (57,1%), цукрові буряки (36,5%) та зернові і зернобобові культури (26,1%). Виробництво інших видів сільськогосподарських культур залишається не надто прибутковим (овочі, плоди, картопля).

Таким чином висока кон'юнктурність деяких видів продукції на внутрішньому, а також і зовнішньому ринках, зумовили і певні тенденції (особливості) розвитку аграрного ринку. Це, в першу чергу, стосується зміни структури посівів (пропозиції) основних сільськогосподарських культур в Україні (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка посівних площ сільськогосподарських культур в Україні, тис. га

Культури	Роки								
	1990	1995	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011
Зернові та зернобобові	14583,4	14152,1	13646,5	15004,8	15114,9	15636,3	15837,3	15090,0	15723,8
Цукрові буряки	1607,2	1475,0	855,6	652,2	609,5	379,7	322,4	500,9	532,4
Соняшник	1635,9	2019,8	2942,9	3742,9	3603,9	4305,6	4231,9	4572,5	4739,2
Ріпак	89,7	49,1	214,3	207,4	890,7	1411,8	1059,5	907,4	870,0
Соя	92,6	24,7	64,8	438,5	670,7	558,5	644,4	1076,0	1134,2
Картопля	1428,7	1531,8	1629,3	1513,9	1452,7	1413,1	1408,9	1408,4	1439,2
Овочі	455,9	503,4	538,1	464,7	451,0	457,8	450,6	461,8	497,7
Плоди	851,0	793,5	424,9	299,2	270,9	266,8	260,4	255,3	254,9
Кормові культури, всього	11998,8	10897,6	7063,1	3737,8	3028,4	2752,3	2657,5	2599,1	2477,3
у т.ч. кукурудза на силос і зелений корм	4636,9	3474,6	1920,3	774,2	628,5	518,1	484,8	472,7	445,1
- однорічні трави	2583,0	2879,0	1765,0	891,0	614,0	567,0	585,0	583,0	531,0
- багаторічні трави	3986,0	3906,0	2985,0	1702,0	1459,0	1357,0	1289,0	1238,0	1272,0

Джерело: дані Держкомстату України і власні розрахунки

Дані таблиці 3 свідчать, що протягом 1990-2011 років структура посівів різко змінилась. Насамперед, це стосується технічних культур. Протягом аналізованого періоду посіви цукрових буряків скоротились більш ніж 3 рази. Проте суттєво розширились площі соняшнику – з 1635,9 тис. га в 1990 році (5%

в структурі посівів) до 4739,2 тис. га в 2011 році (17,1%). Зазначені зміни відбулись за рахунок проникнення соняшнику у регіони з несприятливими природнокліматичними умовами. Зокрема посіви цієї культури протягом 1990-2011 рр. збільшились у Житомирській області в 359 разів, у Хмельницькій – 89 разів, у Чернігівській – 58 разів, у Івано-Франківській – 56 разів, у Рівненській – 31 раз, у Київській – 18 разів, у Сумській – 7 разів, у Вінницькій – 4,3 рази, у Закарпатській – 3 рази. Крім того понад науково-обґрунтовані норми суттєво збільшились площі соняшнику і в традиційних регіонах його вирощування. Зокрема в Черкаській області посіви культури в 2011 році порівняно з 1990 роком збільшились в 4,2 рази, в Запорізькій – 3,2 рази, в Кіровоградській – 3,1 рази, в Херсонській – 3 рази, в Донецькій – 2,8 рази, в Полтавській – 2,7 рази, в Харківській – 2,7 рази, в Миколаївській – 2,6 рази, в Луганській – 2,5 рази, в Дніпропетровській – 2,5 рази, в Одеській – 1,8 рази.

Поряд із соняшником суттєво збільшились посіви інших олійних культур – ріпаку і сої. Так протягом 1990-2011 років посівні площі ріпаку зросли з 89,7 тис. га до 870 тис. га, а посіви сої – з 92,6 тис. га до 1134 тис. га відповідно.

Вищезазначені зміни зумовлені високим попитом на олійні культури в Україні і світі, високими цінами реалізації при відносно невисоких витратах та коротким періодом окупності інвестицій.

Негативні тенденції спостерігаються у виробництві інших важливих сільськогосподарських культур. Так посівні площі плодів за аналізований період зменшились з 851 тис. га до 254,9 тис. га, або в 3,3 рази. Проте найбільшого зменшення в структурі посівних площ зазнали кормові культури. Протягом 1990-2011 рр. посіви кормових культур зменшились з 11999 тис. га (37% в структурі посівів) до 2477 тис. га (9,0% в структурі посівів). В структурі даної групи культур посівні площі однорічних трав зменшились більш ніж в 4,9 рази, а багаторічних – в 3,1 рази.

Відомо, що вирощування кормових культур відбувається заради одержання кормів для галузі тваринництва – сіна, сінажу, силосу, зеленої маси, соковитих коренеплодів. Оскільки виробництво більшості видів тваринницької

продукції є збитковим (рис. 1), відповідно, це і зумовило стрімке скорочення посівних площ кормових культур впродовж 20 років.

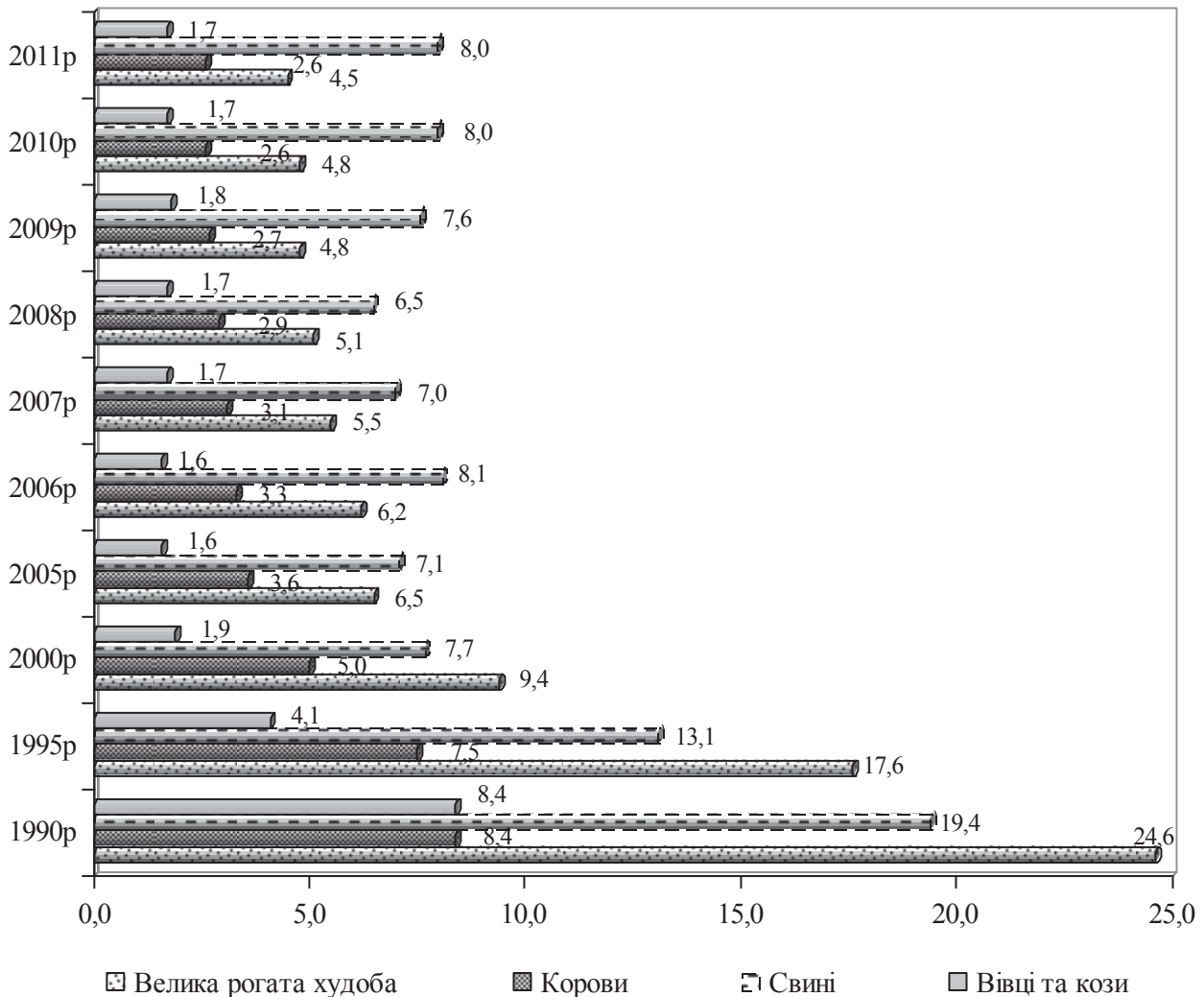

Рис. 1. Динаміка поголів'я худоби в усіх категоріях господарств, млн. гол.

Аналіз даних рисунка 1 показав, що протягом 1990-2011 років поголів'я ВРХ зменшилось в 5,5 рази, кіз і овець – в 4,9 рази, корів – в 3,2 рази, свиней – в 2,4 рази. Такі темпи скорочення поголів'я сільськогосподарських тварин спричинили дефіцит багатої на білки тваринницької продукції для населення України, а також сировини для переробної та харчової промисловості.

Якщо в 1990 році в розрахунку на одну особу в Україні було вироблено 84 кг м'яса і м'ясопродуктів та 472 кг молока і молокопродуктів, то в 2011 році – лише 47 кг і 243 кг відповідно.

Висновки. Аграрні ринки в Україні розвиваються викривлено, однобоко. Визначальним критерієм розвитку будь-якого аграрного ринку є кон'юнктурність його продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках. Потреби населення країни майже не враховуються.

Розвиток аграрного ринку України стримується недостатнім його державним регулюванням. Воно не стимулює створення сприятливого середовища господарювання, не забезпечує достатнього рівня підтримання платоспроможного попиту споживачів аграрної продукції.

У подальших дослідженнях необхідно викласти питання державного регулювання аграрного ринку, його нормативно-правове забезпечення, взаємозв'язок виробництва і споживання аграрно-продовольчої продукції, а також ступінь розвитку ринкової інфраструктури, яка б забезпечувала ефективний рух товару від виробника до споживача.

Література

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [Присяжнюк М.В., Зубець М.В., Саблук П.Т. та ін.] ; за ред.. М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 1008 с.
2. Кирилюк Є.М. Базові засади розробки стратегії розвитку аграрного ринку України / Є.М. Кирилюк, А.М. Прощаликіна // Агросвіт. – 2012. – № 17. – С. 5–11.
3. Крупін В.Є. Аспекти формування продовольчої безпеки України / В.Є. Крупін, Я.Я. Пушак // Економічні інновації. – 2012. – № 47. – С. 70–80.
4. Махмудов Х.З. Взаємозалежність попиту і пропозиції на аграрно-продовольчому ринку / Х.З. Махмудов // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2011. Випуск 31. – С. 213-219.
5. Рослинництво України за 2011 рік [Електронний ресурс] / Н.С.Власенко // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

6. Тваринництво України за 2011 рік [Електронний ресурс] / Н.С.Власенко // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Шпикуляк О. Г. Інституції аграрного ринку / О. Г. Шпикуляк – К. : ННЦ «ІАЕ» УААН, 2009. – С. 57.
8. Сільське господарство України за 2011 рік [Електронний ресурс] / Н.С.Власенко // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

***Анотація.** В статті раскрыты особености розвитку аграрно-продовольственного рынка Украины. Обнаружено влияние основных факторов на особености развития аграрного рынка.*

***Ключевые слова:** аграрно-продовольственный рынок, спрос, предложение цена, прибыльность, производство, потребление, структура посевных площадей.*

***Summary.** The article deals with the peculiarities of the agro-food market of Ukraine. The influence of the main factors on the characteristics of agricultural market.*

***Key words:** agro-food market, supply, offer, price, profitability, production, consumption, structure acreage.*

УДК 631.1.027

Степаненко Н. І.,
к.е.н., доцент,

Житомирський національний агроекологічний університет

ІННОВАЦІЙНІСТЬ ЦІННОСТІ ЯК ОБ'ЄКТИВНА МОДАЛЬНІСТЬ БРЕНДИНГУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

***Анотація.** Теоретично обґрунтовано об'єктивний характер необхідності брендингу органічної продукції в контексті формування ключових факторів успіху аграрних підприємств на цільових ринках.*

***Ключові слова:** аграрний маркетинг, аграрне підприємство, органічна продукція, брендинг, конкурентоспроможність.*

Постановка проблеми. Нинішній етап становлення агромаркетингу відзначається набуттям ним низки характерних рис, найбільш значущою серед яких є застосування рефлексивних технологій управління, що відображають сучасні тенденції активного ставлення цільових споживачів щодо формування товарних пропозицій на ринку. Ключовими детермінантами стратегічних імперативів товарної політики аграрних підприємств є трансформація потреб у